

SÖZLÜ VE FİİLİ DUA

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Sözlükte; "çağırarak, seslenmek, davet etmek, istemek ve yardım talep etmek" ıstılahında; Allah'ın yüceliği karşısında insanın aczini ve zafiyetini itiraf etmesi, sevgi ve saygı ile O'nun lütuf, nimet ve yardımını, dünya ve âhirette iyilikler ihsan etmesini; üzerindeki sıkıntı, dert ve belayı gidermesini; günah, hata ve kusurlarını bağışlamasını dilemesi; yalvarıp yakarması ve O'na halini arz edip niyazda bulunması anlamına gelen dua; söz ve kalple, fiil ve hal ile yapılır. Dua, "hayır dua" ve "beddua" şeklinde olabilir. Dua, insanın kendisine veya başkasına yönelik olabilir. İçeriği açısından dua, maddî veya manevî isteklere, dünyevî ve uhrevî isteklere yönelik olabilir. Duanın farklı yönlerden çeşitlerini şöyle özetleyebiliriz:

1. SÖZLÜ DUA

Sözlü dua, sözle ve kalple yapılan duadır. Bu tür dua; kalp ve dil ile Allah'ı anmak, O'na saygı ifade eden cümleleri okumak, dünya ve âhiret ile ilgili isteklerde bulunmak, af ve mağfiret dilemek şeklinde yapılır. Sözlü duaya, genellikle "ey Rabbim" "ey Rabbimiz", "Allah'ım" ve benzeri hitap cümleleriyle başlanır. Mesela Âdem ile eşi Havva validemizin;

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

"**Rabbimiz!** Biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, muhakkak ziyana uğrayanlardan oluruz!"¹

Peygamberimiz (a.s.)'in;

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَمِنْ دُعَاءٍ لَا يَسْمَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَسْتَعِبُ وَمِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ

"Allah'ım! Saygı duymayan kalpten, kabul olmayan duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım."²

اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

"Allah'ım!, Rabbimiz! Bize dünyada iyilik, güzellik ve nimet ver, âhirette de iyilik, güzellik ve nimet ver ve bizi ateş azabından koru"³ şeklinde yaptığı dualar, sözle ve kalple yapılan dua örnekleridir.

Sözlü dualar; hayır dua veya beddua olarak iki kısma ayrılır:

a) Hayır Dua

Kur'ân'da "hayır dua kavramı" geçmektedir:

İnsan hayır dua etmekten usanmaz..."⁴

Peygamberimiz (s.a.s.) her şeyin hayırlısı isteyerek "hayır duayı" teşvik etmiştir:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ الْمَسْأَلَةِ وَخَيْرَ الدُّعَاءِ وَخَيْرَ النَّجَاحِ وَخَيْرَ الْعَمَلِ وَخَيْرَ الثَّوَابِ وَخَيْرَ الْحَيَاةِ وَخَيْرَ الْمَمَاتِ

¹ Arâf, 7/23; bk. Enbiya, 21/89.

² Tirmizî, De'avât, 69.

³ Buhârî, De'avât, 55.

⁴ Fussilet, 41/49.

istenen şeylerin hayırlısı,, Duanın hayırlısını, kurtuluşun hayırlısını, işlerin hayırlısını, sevabın hayırlısı, hayatın hayırlısını, ölümün hayırlısını istiyorum."⁵

İnsanın Allah'tan bir iyilik ve nimet istemeye, bir beladan ve sıkıntıdan kurtulmaya yönelik olarak yaptığı dualar hayır dualardır. Bu tür dualar iki kısma ayrılır:

1. Kişinin Kendisi İçin Yaptığı Hayır Dua.

En faziletli dua kişinin kendisi için yaptığı duadır. Hz. Aişe validemizin bildirdiğine göre, Peygamberimiz (a.s.)'e; أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ "Hangi dua daha fazîletlidir?" diye sorulmuş, Peygamberimiz (a.s.) da, دُعَاءُ الْمَرْءِ لِنَفْسِهِ "Kişinin kendi nefsi için yaptığı duadır"⁶ buyurmuştur. Onun için kişiler, öncelikle kendileri için dua ederler. Bu tür dualar, üç kısma ayrılır:

a) Allah'ı Övgü İle Anma

Allah'ın birliğini, yüceliğini ve kudretini ifade eden, O'nu öven ve noksan sıfatlardan tenzih eden cümleleri söylemek hem zikir hem de duadır. Mesela Âl-i İmrân sûresinin 26. âyeti bunun en güzel örneğidir. Kur'ân'da iman edip sâlih amel işleyenlerin, "sübhânellah" ve "el-hamdülillah" diye dua ettikleri bildirilmektedir.⁷

Peygamberimiz (a.s.); أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ أَلْحَمْدُ لِلَّهِ "En fazîletli zikir; "lâ ilâhe illallah" (Allah'tan başka ilah yoktur) demek; en fazîletli dua ise, "el-hamdü lillâh" (her türlü övgü Allah'a mahsustur) demektir."⁸

b) Allah'tan Manevi İsteklerde Bulunma

İnsanın yaptığı duaların bir kısmı; hidayet, takva, iffet ve günahların affı gibi manevi istekler; tembellik, iki yüzlülük ve kötü ahlaktan Allah'ın korumasını isteme gibi taleplerdir. Peygamberimizin yaptığı şu duaları örnek olarak zikredebiliriz:

اللَّهُمَّ زَيَّنَّا بِرَبِّنَا الْإِيمَانَ "Allah'ım! Bizi iman ziyneti ile ziynettendir"⁹

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّقَاقِ وَالنَّفَاقِ وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ

"Allah'ım! Ayrılıktan, iki yüzlülüğten ve kötü ahlaktan sana sığınırım."¹⁰

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَعَافِنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي

"Allah'ım! Beni bağışla, bana merhamet et, beni doğru yola ilet ve bana rızık ver."¹¹

c) Allah'tan Maddî İsteklerde Bulunma

İnsanın yaptığı duaların bir kısmı, bir nimete kavuşma ve maddî bir sıkıntıdan korunmaya yöneliktir. Peygamberimizi (a.s.)'in yaptığı şu duaları örnek olarak verebiliriz:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَالْقَلَّةِ وَالذَّلَّةِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أَظْلِمَ أَوْ أَظْلَمَ

"Allah'ım! Fakirlikten, yokluktan, zilletten Sana sığınırım. Zulmetmekten ve zulme uğramaktan Sana sığınırım."¹²

⁵ Hâkim, De'avât, No: 1911.

⁶ Hâkim, Deavât, I, 543.

⁷ Yunus, 10/10.

⁸ Tirmizî, De'avât, 9; Hâkim, De'avât, I, 498.

⁹ Abdürrazzak, Dua, No:19646.

¹⁰ Ebu Dâvûd, Salât, 367.

¹¹ Ebu Dâvûd, Salât, 145.

¹² Ebu Dâvûd Saylat, 367.

2. Kişinin Başkaları İçin Yaptığı Hayır Dua

Kişiler, kendileri için dua ettikleri gibi, çocukları, sağ veya ölü anne-babaları, diğer yakınları, Peygamberimiz ve bütün müminler için de dua ederler. Âyet ve hadislerde de bu tür duaların örnekleri vardır. Müminler, bencil değillerdir. Kendileri için istedikleri şeyleri mümin kardeşleri için de isterler, "ben" yerine "biz" diyerek dua etmeyi tercih ederler. Yüce Allah da Kur'ân'ın ilk sûresinde bize bu hususu açıkça bildirmekte ve "biz" diyerek dua etmemizi istemektedir:

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ "(Ey Rabbimiz!) **Biz** ancak sana ibadet eder, ancak Senden yardım **isteriz! Bizi** doğru yola ilet."¹³

Kur'ân'da hem dünyayı hem ahireti isteyen müminlerin dualarının;

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

"Onlardan kimi; Rabbimiz! **Bize** dünyada da nimet, iyilik ve güzellik ver, âhirette de nimet, iyilik ve güzellik ver, **bizi** ateş azabından koru!" der"¹⁴ şeklinde "**biz**" hitabıyla olduğu bildirilmektedir. İnsanların, dua yaptıkları kişileri şöyle özetleyebiliriz:

a) Anne-Babaya Dua

Kur'ân'da İbrahim (a.s.)'ın anne-babası için şöyle dua ettiği bildirilmektedir:

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ "Rabbimiz, hesabın görüleceği gün, beni, **anamı-babamı** ve müminleri bağışla!"¹⁵

Çocukların yaptığı dua ile anne-babaların, cennetteki manevi dereceleri artar. Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيُتْرَفَعُ لَهُ الدَّرَجَةُ فِي الْجَنَّةِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ أَنَّى لِي هَذِهِ فَيَقَالُ بِاسْتِغْفَارِ وَلَدِكَ "Müminin cennetteki derecesi yükseltilir. Bu kimse, "Ya Rabbi! Bu derece nereden kaynaklandı" diye sorar. Kendisine "Çocuğunun af dilemesi sebebiyle" diye cevap verilir"¹⁶

b) Çocuklara Dua

İbrahim (a.s.) çocukları ve gelecek nesilleri için şöyle dua etmiştir:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ

"Rabbimiz, bizi sana teslim olanlar yap, **neslimizden** de sana teslim olan bir ümmet çıkar..."¹⁷

Anne-babanın çocukları için yaptığı duanın kabul olacağını Peygamberimiz haber vermiştir.¹⁸

c) Müminin, Müminlere Duası

Müminler; kendileri, çocukları ve anne-babaları için dua ettiği gibi müminler için de dua ederler. Şu ayette yüce Allah, bize bu konuda nasıl dua edeceğimizi öğretmektedir:

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

"Rabbimiz! Hesabın görüleceği gün, beni, anamı-babamı ve bütün müminleri bağışla!"¹⁹

¹³Fatiha, 1/5-6.

¹⁴Bakara, 2/201.

¹⁵İbrahim, 14/41; bk. İsrâ, 17/24.

¹⁶İbn Ebî Şeybe, Dua, 111.

¹⁷Bakara, 2/128.

¹⁸bk. Ebu Dâvûd, Salât, 364.

Müslümanın, Müslüman kardeşine dua etmesi kendisi için sadaka olur. Konu ile ilgili olarak Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmaktadır:

أَيُّمَا رَجُلٍ مُسْلِمٍ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ صَدَقَةٌ فَلْيُقَلِّ فِي دُعَائِهِ أَلَّهُمْ صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَصَلَّى عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ فَانْهََا زَكَاةً

“Sadaka verme imkânı olmayan Müslüman, “Kulun ve Peygamberin Muhammed’e rahmet eyle, mümin erkek ve mümin kadınlara, Müslüman erkek ve kadınlara da rahmet eyle” diye dua etsin, bu onun için sadaka olur.”²⁰

Bu hadis, hem müminin mümine dua etmesi gerektiğini, hem de mümin için yapılan duanın sadaka olduğunu ifade etmektedir.

ç) Ölüler İçin Dua

İslam bilginleri, ölümler için yapılan duanın önemli olduğu, bağışlanan sevabın onlara yarar sağlayacağı konusunda görüş birliği içindedir. Ayet ve hadisler, ölümler için dua, istiğfar ve bağışta bulunabileceğine açıkça işaret etmektedir.²¹

Kur’ân’da Nuh Peygamberin; kendisi, anne-babası ve müminler için şöyle dua ettiği bildirilmektedir:

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ

“Rabbim beni, babamı-anamı, mümin olarak evime gireni, mümin erkek ve mümin kadınları bağışla...”²²

Peygamberimiz (a.s.); ölenler için cenaze namazı kılmış ve Müslümanlara da kılmalarını emretmiştir. Dinimizde farz-ı kifâye olan cenaze namazı, esas itibariyle ölümler için yapılan dua ve istiğfardan ibarettir. Müslümanların ölen kişi hakkındaki dua ve şahadetinin Allah katında değeri olduğu ve ölümlerin bağışlanmasına vesile olabileceği unutulmamalıdır.

Hz. Peygamber, cenaze defnettikten sonra kabri başında durmuş ve kabir sualinin kolay geçmesi hususunda dua etmiştir. Kabir ve türbe ziyaretleri yapıldığında, orada yatanlar için Kur’ân okunup sevabı bağışlanır, onlara hayır dua edilir, ancak ölümlerden yardım istenmez, bir dilekte bulunulmaz. Aksi takdirde ibadete şirk karıştırılmış olur. Çünkü Allah’tan başkasına dua/ibadet etmek Allah’a başkalarını ortak koşmaktır. Putlar ve ölümler, yapılan yardım talebine cevap da veremezler.²³

d) Peygamberimize Dua / Salât ü Selam

Ahzâb sûresinin 56. ayetinde, Allah’ın ve meleklerin Peygambere “salât” ettikleri bildirilmekte, müminlerin de Peygambere “salât” ve “selâm” etmeleri emredilmektedir:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا “Şüphesiz Allah ve melekleri Peygambere salât ediyorlar. Ey müminler! Siz de ona salât edin ve selam edin”

Allah’ın Peygamberine salâtı; ona merhamet ve ihsan etmesi, onu övmesi, ondan razı olması, şan ve şerefini yüceltmesi, itibar ve değerini artırmasıdır. *Meleklerin ve müminlerin salâtı* ise; onun şan ve şerefine yüceltmesi, itibar ve değerinin artması için dua etmeleridir.

¹⁹ İbrahim, 14/41.

²⁰ İbn Hıbbân, Ed’iye, No: 903.

²¹ bk. Haşr, 59/10.

²² Nuh, 71/28.

²³ bk. Ahkâf, 46/5.

Sahabeden Ka'b bin Ucre;

“Ey Allah'ın Peygamberi! Sana salât ve selam getirmekle emrolunduk. Selamı nasıl vereceğimizi biliyoruz. Sana nasıl salât edeceğiz?”²⁴ diye sorduk bunun ü zerine Hz. Peygamber (s.a.s);

قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
كَمَا بَارَكْتَ عَلَيْنَا بِإِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

“Allah'ım! İbrahim Peygambere (ve ailesine) merhamet ettiğin gibi Muhammed (ve ailesine) de merhamete et, şan ve şerefini yücelt, itibar ve değerini artır. Sen çok övülen, çok şerefli olansın. İbrahim'i (ve ailesini) mübarek ve şerefli kıldığın gibi Muhammed'i (ve ailesini de) mübarek ve şerefli kıl. Sen çok övülen, çok şerefli olansın”²⁵ duasını okuyun buyurdu, demiştir

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً وَاحِدَةً كُتِبَ لَهُ بِهَا عَشْرُ حَسَنَاتٍ

“Kim bana bir defa salât ederse, bu sebeple ona on hasene (sevabı) yazılır.”²⁶ إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً

“Kıyamet günü insanların bana en evla olanı bana en çok dua edenidir.”²⁷ Anlamındaki hadisler ile Peygamberimize salât etmemiz teşvik edilirken salât etmeyenler kınanmaktadır.²⁸

رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عَنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ

“Yanında ismim geçtiğinde bana salât getirmeyen kimsenin burnu yerde sürünsün”²⁹ anlamındaki hadis, Peygambere salât etmeyi terk etmenin vebal olduğunu ifade etmektedir. Peygamberimiz (a.s.); ismi anıldığında salât getirmeyen kimse “cimri” olarak nitelenmektedir:

“Yanında ismim anıldığı halde bana salât etmeyen kimse cimridir.”³⁰ أَلْبَخِيلُ الَّذِي مَنْ ذُكِرْتُ عَنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ

b) Beddua

İnsanlar; bazen kendileri, çocukları, yakınları ve diğer insanların aleyhine dua ederler. Türkçe’de buna “beddua” denilmektedir. Yüce Allah, insanın beddua ettiğini Kur’ân’da şöyle beyan etmektedir:

وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا

“İnsan, hayra dua eder gibi, **şerre de dua eder** (hayrı ister gibi şerri de ister). İnsan pek acelecidir.”³¹

Ayette insanın beddua etmesinin gerekçesi olarak “acelecî” oluşu zikredilmiştir. İnsan, acele edip istediği şeyin hakkında hayır mı şer mi olduğunu bilmeden dua veya beddua etmemelidir. Duanın bilerek, düşünerek ve teenni ile yapılması gerekir. İnsan daima Allah’tan hakkında hayırlı olanı istemelidir. Çünkü neyin hayır neyin şer olduğunu en iyi bilen Allah’tır. İnsanın hayır zannettiği şer, şer zannettiği hayır olabilir.³² Öfkeye kapılıp beddua etmek müslümanın değil kâfir insanın şiarıdır. Yüce Allah kâfirlerin kendileri için azap, bela ve kötülüğü istediklerini Kur’ân’da bize haber vermektedir. Şu âyetleri örnek olarak zikredebiliriz: وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ “Senden azabı acele bekliyorlar”³³ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ

²⁴ Ebu Dâvûd, Salât, 183.

²⁵ Buharî, Dua, 32.

²⁶ İbn Hibbân, Ed’iye, No: 905.

²⁷ İbn Hibbân, Ed’iye, No: 911.

²⁸ Ahmed, II, 254.

²⁹ Tirmizî, De’avât, 101.

³⁰ Tirmizî, De’avât, 101

³¹ İsrâ, 17/11.

³² bk. Bakara, 2/216.

³³ Ankebût, 29/53-54.

“Senden, iyilikten önce kötülüğü acele istiyorlar.”³⁴

Dolayısıyla bir Müslüman kendisi, yakınları ve diğer Müslümanlar, hatta bütün insanlar için hayır dua etmeli, beddua etmemelidir. “Allah belanı versin”, “canın cehenneme”, “gözün kör olsun”, “canın çıksın”, “gün yüzü görme”, “boyun devrilsin” “Allah canımı alsın”, “Allah'ım canımı al” gibi yapılan beddualar, İslâmî adaba uygun değildir. Peygamberimiz (a.s.) bir sıkıntıdan dolayı bile olsa ölmek için dua etmeyi yasaklamış³⁵ ve

لَا يَتَمَنَّى أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِضُرِّ نَزَلَ بِهِ فِي الدُّنْيَا

“Sizden biri dünyada başına gelen bir sıkıntıdan dolayı ölümü temenni etmesin.”³⁶ لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَمْوَالِكُمْ

“Kendinize beddua etmeyin, çocuklarınıza beddua etmeyin, mallarınız için de beddua etmeyin.”³⁷

لَعْنُ اللَّهِ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ “Allah, ana-babasına lanet edene /beddua edene lanet eder”³⁸ buyurmuştur.

İnsan kendisi, çocukları, ana-babası ve malı mülkü için ancak öfkeli olduğu zaman beddua eder, bedduası kabul oluverdiğinde ise zararını kendisi çeker, neticede kendisine, ana-babasına ve çocuklarına zulmetmiş olur. Peygamberimiz özünde, sözünde ve davranışlarında dürüst olan müminin lanetçi olamayacağını ve lanetçilerin kıyamet günü şefaate ve tanıklık edemeyeceklerini bildirerek müminleri bedduadan sakındırmıştır:

لَا يَنْبَغِي لِصِدِّيقٍ أَنْ يَكُونَ لَعَانًا “Sadık mümine lanetçi olmak yakışmaz.”³⁹

لَا يَكُونُ اللَّعَانُونَ شَفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Lanetçiler, kıyamet gününde şefaate ve tanık olamayacaklardır.”⁴⁰

İnsanlara örnek olarak gönderilen peygamberler, insanlara hep hayır dua etmişler, mecbur kalmadıkça beddua etmemişlerdir. Bedduayı da müminler için değil sadece imana yanaşmayan ve inkârda ısrar eden kâfirler için yapmışlardır. Şu örnekleri zikredebiliriz:

İsrarla hak dine davet ettiği, ancak bir türlü imana yanaştıramadığı kavmi için Nuh (a.s.) şöyle beddua etmiştir:

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا

“(Rabbim!) Onlar, çok kimseyi yoldan çıkardılar. Sen de o zalimlere şaşkınlıktan başka bir şey artırma.”⁴¹

Nuh (a.s.), imana yanaşmayan kavmine beddua etmesinin gerekçesi olarak; insanları hak yoldan saptırmalarını zikretmiştir. Nuh Peygamberin bedduası kabul olmuş, Allah, kâfirleri helâk etmiştir.⁴² Yüce Allah, müminlere kin tutan münafıklar için; قُلْ مُؤْتُوا بِعَيْظِكُمْ “...De ki: Kininizle ölünüz...”⁴³ diye beddua edilmesine müsaade etmiştir.

Peygamberimiz (a.s.), mecbur kalmadıkça kimseye beddua etmemiştir. Mesela,

³⁴ Ra'd, 13/6.

³⁵ Buhârî, De'avât, 29.

³⁶ Buhârî De'avât, 29; Müslim Dua, 10.

³⁷ Müslim, Zühd, 74.

³⁸ Müslim, Edâhî, 43.

³⁹ Müslim, Birr, 84.

⁴⁰ Müslim, Birr, 84.

⁴¹ Nuh, 71/24; bk. (Nuh, 71/26-27.

⁴² bk. Enbiyâ, 21/76-77.

⁴³ Âl-i İmrân, 3/119.

“Ey Allah'ın Elçisi! Müşriklere beddua et” denildiğinde, “Ben lanetçi olarak gönderilmedim, rahmet olarak gönderildim”⁴⁴ buyurmuştur. Uhut savaşında yüzü yaralandığı,

“اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ” “Allah'ım! Kavmimi bağışla, çünkü onlar, bilmiyorlar”⁴⁵ diye dua etmiştir) Ancak mecbur kalınca kendilerini yok etmek için Medine'ye saldıran Mekke müşriklerine Uhud savaşında şöyle beddua etmiştir:

اللَّهُمَّ قَاتِلِ الْكُفْرَةَ الَّذِينَ يُكْذِبُونَ رُسُلَكَ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِكَ وَاجْعَلْ عَلَيْهِمْ رِجْزَكَ وَعَذَابَكَ

"Allah'ım! Peygamberlerini yalanlayan ve insanları Senin yolundan alıkoyan şu kâfirleri helâk et, onlara rezillik ve azap ver."⁴⁶

Hendek savaşı esnasında yine müşriklere şöyle beddua etmiştir:

شَغَلُونَا عَنِ الصَّلَاةِ الْوَسْطَى صَلَاةِ الْعَصْرِ مَلَأَ اللَّهُ بَيُوتَهُمْ وَ قُبُورَهُمْ نَارًا

“(Müşrikler) bizi orta (faziletli) namazdan (yani) ikindi namazından alıkoydular. Allah onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.”⁴⁷

Zulme uğrayan insan, zalimin zulmüne meşru yollarla mani olamazsa, zalime beddua edebilir.⁴⁸

Peygamberimiz (a.s.); “Zalime beddua eden kimseye Allah yardım eder”⁴⁹ buyurmuş, bu sebeple mazlumun bedduasından sakınılmasını tavsiye etmiştir:

إِيَّاكُمْ وَ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَ بَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ

“Mazlumun bedduasından sakının, çünkü mazlumun bedduası ile Allah arasında perde yoktur (duası kabul olur)”⁵⁰

دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ مُسْتَجَابَةٌ وَإِنْ كَانَ فَاجِرًا فَفُجِرَ عَلَى نَفْسِهِ

“Mazlum, fâcir / günahkâr bile olsa bedduası makbuldür, günahı kendi boynunadır”⁵¹ Bu hadislerden, mazlumun, kendisine zulmeden kimseye beddua edebileceğini ve bedduasının kabul olacağını anlıyoruz. “Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste” atasözümüz de bu gerçeğin ifadesidir.

Peygamberimiz (a.s.), görevlerinde kusurlu davranan Müslümanlara beddua ettiği olmuştur. Mesela anne-babasının hizmetinde bulunmayan kimse için şöyle beddua etmiştir. Peygamberimiz (a.s.) bir gün;

رَغِمَ أَنْفٌ ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ قِيلَ: مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ أَدْرَكَ أَبُوِيهِ عِنْدَ الْكَبْرِ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَيْهِمَا فَلَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ

“Burnu yerde sürtünsün, burnu yerde sürtünsün, burnu yerde sürtünsün” demiş, Sahabe, “Kimin burnu yerde sürtünsün ey Allah'ın Elçisi?” diye sormuş, Peygamberimiz (a.s.); “Yaşlılıklarında anne-babası veya ikisinden biri yanında olup onlara hizmet ederek cennete girmeyi hak edemeyen kimsenin burnu yerde sürtünsün”⁵² buyurmuştur.

⁴⁴ Müslim, Birr, 87.

⁴⁵ İbn Hıbbân, Ed'ıye, No: 973.

⁴⁶ Hâkim, De'avât, No:1868.

⁴⁷ Müslim, Mesâcid, 205; bk. Buhârî, Cihâd, 98.

⁴⁸ bk. Nisa, 4/148.

⁴⁹ İbn Ebî Şeybe, Dua, 68.

⁵⁰ İbn Ebî Şeybe, Dua, 37; Abdürrazzâk, Dua, V, 216.

⁵¹ İbn Ebî Şeybe, Dua, 37.

⁵² Müslim, Zikir ve Dua, 9-10.

2. FİİLÎ DUA

Fiili dua; insanın sözlü olarak Allah'tan istediği şeyin zeminini hazırlaması ve Allah'ın koyduğu kanunlara (dine ve sünnetüllâha) uyması demektir. Sözelimi, çocuk sahibi olmak isteyen bir kimsenin evlenmesi; sağlık ve âfiyet isteyen bir kimsenin yemesine içmesine, sıcağa, soğuğa ve sağlık kurallarına dikkat etmesi; zengin olmak isteyen kimsenin çok çalışması, bir sınavda başarılı olmak isteyen kimsenin, sınava iyi hazırlanması, tarlasından, bağından ve bahçesinden bol ürün almak isteyen kimsenin, bağına, bahçesine ve tarlasına iyi bakması, gerektiğinde sulaması ve gübrelemesi gerekir. Evlenmeden çocuk sahibi olmayı, sağlık kurallarına uymadan sağlıklı kalmayı, çalışmadan zengin olmayı, iyi hazırlanmadan bir sınavda başarılı olmayı, gerekli emeği harcamadan bol ürün almayı istemek sünnetüllâha aykırıdır. Yüce Allah, A'râf sûresinin 56. âyetinde umarak ve korkarak dua edilmesini istedikten sonra rahmetinin işlerini en güzel biçimde yapanlara yakın olduğunu bildirerek şöyle buyurmaktadır:

وَأَدْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ

"Korkarak ve umarak O'na dua edin. Muhakkak ki Allah'ın rahmeti, işlerini en güzel biçimde yapanlara yakındır."⁵³

Ayette, Allah'ın rahmetinin "muhsin" olanlara yakın olduğu açıkça beyan edilmektedir. "Muhsin"; iman edip salih amelleri Allah'ı görüyormuş gibi en güzel biçimde yapan kimseye denir. Dolayısıyla bir insan, elinden gelen bütün gayretleri gösterdikten, istediği şeyin zeminini hazırladıktan sonra neticeyi dua ederek Allah'tan istemelidir. Bunun Kur'ân'da açık örneği, Eyyub (a.s.)'ın hastalığından kurtulması için yaptığı dua ve Allah'ın iyileşmesi için ona gösterdiği çözümdür: Uzun yıllar hastalık çeken Eyyub (a.s.), hastalığının iyileşmesi ve sıkıntısının giderilmesi için Allah'a şöyle dua eder:

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

"(Ey Peygamberim!) Eyyub'u da hatırla. Hani o Rabbine, 'Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen merhametlilerin en merhametlisisin' diye yalvarmıştı."⁵⁴

Yüce Allah, Eyyub Peygamberin duası üzerine hastalığının iyileşmesi için;

ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ "Ayağını (yere) vur, işte yıkanacak ve içilecek serin (bir su)" (Sâd, 38/42) buyurur. Bunun üzerine Eyyub (a.s.) ayağını yere vurur, çıkan sudan içer ve bu su ile yıkanır, neticede iç ve dış bütün hastalıkları iyileşir.⁵⁵ Yüce Allah, bu örneği, ibadet/dua eden kulları için bir öğüt olduğunu bildirmektedir:

"... (Bu), ibadet eden/dua eden bütün kullar için bir öğüttür."⁵⁶

Derdinden kurtulmak isteyen bir hasta düşünelim; hasta hem iyileşmesi, şifa vermesi için Allah'a dua etmeli hem de hastalığı için gerekli olan tıbbî çarelere başvurmalı, doktorların tavsiyesine uymalı, ilaç kullanılmalı, gerektiğinde ameliyat olmalıdır. Birinci yapılan, sözlü dua; ikinci yapılan ise fiili duadır. Tıbbî çarelere başvurmak ile de yetinilmemeli, "derdi veren Allah dermanı da verir" inancı ile dua edilmelidir. Eyyûp (a.s.) hem sözlü hem de fiili dua yapmıştır.

Peygamber efendimizin; Hendek savaşında sadece sözlü olarak Allah'tan yardım istemekle kalmayıp şehrin etrafına hendek kazması da fiili duadır. Peygamberimiz (a.s.); "hendek kazdık, düşman şehre giremez, kendimizi garantiye aldık" demedi, düşman ordusunun bozguna uğraması için yüce Allah'a dua

⁵³ A'râf, 7/56.

⁵⁴ Enbiya, 21/83; bk. Sâd, 38/41.

⁵⁵ Enbiya, 21/84.

⁵⁶ Enbiya, 21/84.

etti, yalvardı. Yüce Allah duasını kabul etti. Düşmanın bulunduğu tarafta çok şiddetli bir fırtına çıktı, düşmanın neyi varsa alt üst oldu, daha fazla dayanamadı, büyük bir korkuya kapıldı ve Medine'yi terk etmek zorunda kaldı. Yüce Allah, peygamberimizin sözlü ve fiili duasını kabul etmiş, Müslümanları düşmandan korumuştur. Peygamberimiz (a.s.) Bedir savaşında da gerekli bütün askerî tedbirleri aldıktan sonra yardım etmesi için Allah'a etmiş, Allah da bin meleklerle yardım etmiştir.⁵⁷

Aynı şeyleri, manevî ve uhrevî nimetler için de söyleyebiliriz. Mesela, işlediği günahlarının affını isteyen bir kimsenin, "ey Rabbim! Beni affet, bağışla" diye yalvarması sözlü dua, günahları terk edip Allah'ın emrine yönelmesi, işlediği günahlara bir daha dönmemesi ve salih ameller işlemesi, fiili duadır. Müminin, "Allah'ım! Cennetini bana nasip et" demesi sözlü dua, iman edip salih ameller işlemesi, Allah'ın emir ve yasaklarına uyması fiilî duadır. Sadece sözlü dua ile yetinmek, fiilî duayı terk etmek, insanı istediğine kavuşturmaz. Mümin istediği şeyin zemininin hazırlanması, fiil öncesinde de sonrasında da dua etmelidir. Fiil öncesinde yapılan **sözlü dua**, başarılı olmak için bir hazırlık ve ruhî bir arınmadır. Fiil sonrasında yapılan **sözlü dua** ise; o fiilin başarı ile sonuçlanmasını ve harcanan emeğin ve çabanın boşa gitmemesini yüce Allah'tan istemek, fiilini O'nun takdir, irade ve yardımına havale etmektir. Sadece sözlü dua edip fiili duayı terk etmek de, yalnızca fiili dua yani eylemle yetinip, sözlü olarak ilâhî yardımı dilemekten uzak durmak da hatalı bir davranıştır.

Öte yandan insan, iradesi dışında kalan ve gücünü aşan konularda da Allah'ın yardımını, lütfunu ve ihsanını ister. Allah için her şey mümkündür, O'nun her şeye güce yeter. Ayet ve hadislerde bunun örnekleri vardır. Mesela Zekeriya (a.s.), yüce Allah'tan bir evlat istemiş, eşi çocuk yapacak çağı geçtiği halde Allah, ona çocuk yapma imkânı vermiş ve Yahya'yı dünyaya getirmiştir.⁵⁸

Peygamberimizin bildirdiğine göre yağın yağmur sebebiyle bir mağaraya sığınan, yuvarlanan bir taşın mağaranın ağzını kapatması ile içeride kalan üç mümin, yaptıkları en güzel amellerini dile getirerek Allah'a dua etmişler, mağaranın ağzındaki taş dua ile oradan yuvarlanmış ve kurtulmuşlardır. (bk. duada vesile bölümü) Dolayısıyla müminler, yaptıkları işlerde başarıya ulaşmaları, işlerinin akim kalmaması için iş öncesinde ve sonrasında dua ettikleri gibi âciz oldukları konularda ve beklenmedik afet ve musibetlere karşı koruması için de Allah'a dua ederler.

Sonuç olarak dua; biri fiil ve hal ile diğeri söz ve kalp ile yapılmak üzere iki kısma ayrılır. **Fiil ve hal ile yapılan dua**, kişinin ulaşmasını arzu ettiği şeyin oluşmasını gerekli kılan sebeplere başvurmasıdır. Çiftçinin tarlasını sürüp tohumunu ekmesi, bakımını yapıp onu sulaması fiille yapılan bir duadır. Ürünün elde edilmesi için gerekli olan bu sebeplere başvuran çiftçi, "Allah'ım! Üzerime düşen gerekli sebeplere başvurduğum. Senden rızık istiyorum" diye dua etmiş demektir. **Lisan ve kalp ile yapılan dua ise**, kişinin gücünün yetmediği şeyleri, bela ve musibetlerden korumasını, işlerinde kolaylıklar ihsan etmesini Allah'tan istemesi demektir.

01/01/2006

⁵⁷ Enfâl, 8/9-11.

⁵⁸ bk. Enbiya, 21/90.